

JUURAKON HULDA JA SUOMISEN OLLI KOULUTUSUSKON MANNEKIINEINA SUOMALAISESSA ELOKUVASSA 1930–1940-LUVUILLA¹

Minna Vuorio-Lehti

"Hulda: Miina, kuka on resinanssi ja mikä on Mona Lisa?

Miina: Voi voi! Mistä minä tietäisin?

Hulda: Kuule. He puhuivat äsken tuolla jotakin selvällä suomen kielellä ja minä en ymmärtänyt mitään. En yhtään mitään. Tahdon oppia tietämään kaiken sen minkä hekin tietävät. Miina-kulta, autathan minua? Menen ensin työväenopistoon ja sitten... Miina, puhuthan puolestani Conny-neidille, että hän järjestäisi iltaisin vapaata, kun ei tule vieraita.

Miina: Mitäs se oppi auttaa kunnei ole rahaa?

Hulda: Ei ei. Minä tahdon oppia heidän kielensä. Autathan minua?

Miina. No, opi sitten. Kun vain autat minua päivällistiskien kanssa ja käyt pyykillä.²

Oheisesta *Juurakon Hulda -elokuvan* kohtauksesta alkoi piika-Huldan kunnianhimoinen opintie. Hän halusi ymmärtää, mitä hänen sivistynyt isäntäväkensä puhui. Pitkä koulutie työväenopiston kursseista keskikoulun suorittamiseen ja maisteriksi avasi hänelle siihen mahdollisuuden ja enemmänkin. Köyhästä, oppimattomasta maalaistytöstä tuli koulutuksen avulla oppinut, elegantti naiskansanedustaja. Niin ikään elokuvassa *Suomisen Olli yllättää*, koulutus on keskeinen elementti. Sodasta kotiin palaa-vien poikien oli tartuttava sodan takia kesken jääneisiin opintoihin ja palattava koulunpenkille, vaikka se olikin heille karvas pala. Isänmaa tarvitsi kuitenkin tulevaisuuden toivonsa ja tähän "projektiin" Ollikin lopulta sitoutui. Kummassakin elokuvassa usko koulutuksen hyvää tuovaan vaikutukseen on vankkumaton. Koulutus antaa sekä Huldalle että Ollille henkilökohtaiset eväät menestykseen, mutta molemmissa elokuvissa henkilökohtaisella menestyksellä on myös yhteiskunnallisempi tasonsa. Elokuvat heijastavat katsojien eteen maailman, jossa tie menestykseen ja yhteiskunnalliseen arvostukseen (sosiaaliseen asemaan) avautuu suurimmaksi osaksi koulutuksen avulla.

Tutkimuskirjallisuudessa suomalaisia on luonnehdittu poikkeuksellisen koulutususkovaisiksi.³ Tällöin koulutususkaisuudella on tarkoitettu sitä voimakasta sosiaalista, poliittista ja kulttuurista uskoa koulutuksen tuottamaa hyvää kohtaan, mitä Suomessa tuotettiin 1900-luvun mittaan osana kansallista rakennusprojektia ja joka muusta Euroopasta poiketen läpäisi Suomessa hiljalleen kaikki kansankerrokset. Esimerkiksi Keski-Euroopan maissa työväestö ei sitoutunut niin voimakkaasti koulutukseen kuin Suomessa tapahtui. Luja koulutususko on tutkimusalue, jota on lähestytty etupäässä perinteisten kirjoitettujen lähteiden varassa. Koulutususkoa on kuitenkin rakennettu myös visuaalisten lähteiden (kuvat, elokuvat)⁴ avulla, mistä hyvinä esimerkkeinä toimivat juuri esimerkiksi elokuvat

¹ Artikkelini on aiemmin julkaistu teoksessa Minna Vuorio-Lehti ja Marjo Nieminen (toim.) 2003. Kasvatustieteiden tutkimus: Makro- ja mikrotutkimuksesta marginaalisuuden, sukupuolen ja tilan analyysiin. Suomen kasvatustieteellisen seuran Kasvatusalan tutkimuksia – Research in Educational Sciences 14, 267–291.

² Kohtaus elokuvasta *Juurakon Hulda*.

³ Mm. Karisto & Montén 1996.

⁴ Elämme jatkuvasti erilaisten kuvien keskellä ja ne vaikuttavat meihin. Kuvat eivät synny itsestään, sattumalta. Kuvien tekijöillä on omat ideansa, ajatuksensa tai ideologiansa, jotka puolestaan ovat riippuvaisia ajasta ja paikasta. Myös katsojalla on aina omat aikaan ja paikkaan sidoksissa olevat intressinsä katsoessaan ja tulkitessaan erilaisia kuvia. (Rossi 1999, 177.) Kuvat eivät ole neutraaleja luonteeltaan. Ne kantavat mukana ideologioita ja niiden pyrkimyksenä on vaikuttaa katsojaan. Kuvat osallistuvat myös subjektien muodostamiseen. Kuvat ovat samanaikaisesti ideologioiden esittämisen välineitä ja paikkoja. Ne myös näyttävät erilaisia tapoja esitellä ideologioita. Kuvan merkitys ja merkityksen muodostuminen ovat hyvin monimutkaisia prosesseja, jossa kuva, sen tekijä, aika ja paikka ovat vuorovaikutuksessa

Juurakon Hulda ja Suomisen Olli yllättää. Fiktiivisten tarinoiden välityksellä katsojia valistettiin mahdollisuudesta, jonka avulla saattoi kohota oppimattomuuden suosta.⁵ Elokuva lähteenä on mielenkiintoinen myös siksi, että se tavoittaa helposti laajemman ja heterogeenisemmän yleisön kuin kirjalliset lähteet.

Keskityn tässä artikkelissa tarkastelemaan, miten koulutus tuodaan esille kahdessa suomalaisessa 1930- ja 1940-luvun näytelmäelokuvassa, Juurakon Huldassa (1937) ja Suomisen Olli yllättää (1945). Pääkysymykseni on: Minkälainen koulutuksellinen tila rakennetaan ja miten se rakennetaan tutkimusaineistoni elokuvissa. Koulutuksellisella tilalla tarkoitan sitä henkistä, sosiaalista ja kulttuurista ilmapiiriä, joka Suomessa oli vallalla koulutuksen suhteen 1930–40-luvuilla⁶. Viittaan siis siihen uskoon, jossa ajateltiin koulutuksen tuovan mukanaan mm. korkeampaa elintasoja, parempaa ja kilpailukykyisempää työvoimaa, itsestään ja isänmaastaan tietoisempia kansalaisia sekä suomalaista kulttuuriperinnettä vaalivia oppineita. Tutkimusajanjakso on mielenkiintoinen sikäli, että 1930- ja 1940-luvut edelsivät massakoulutuksen syntymää. Tutkimusaineistoni elokuvilla saattoi siis osaltaan olla potentiaalia herättää yleisön tietoisuus koulutuksen hankkimisen suhteen.

Suomalaisen elokuvan Hollywood-kausi

Suomen 1930–50-lukujen elokuvamaailmasta puhutaan usein suomalaisen elokuvan Hollywood-aiakkautena. Suomen elokuvatuotannon rinnastaminen Hollywoodiin tuntuu ehkä hiukan yllättävältä, mutta sillä on kuitenkin perusteensa. Ensinnäkin Hollywoodin rationalisoidusta elokuvatuotantomallista ja elokuvan tekemisestä otettiin Suomessa kuten monessa muussakin pienessä eurooppalaisessa elokuvatuottajamaassa mallia 1930–1950-luvuilla. Suomalaisen elokuvan "Hollywood-aika" oli samalla suomalaisen elokuvan suuruuden aikaa. Elokuva oli tuolloin kaikkein suosituin ajanvietemuoto; elokuvateattereiden lukumäärä samoin kuin elokuvissa kävijöidenkin määrät olivat suuret. Myös elokuvien esittäminen maaseudulla yleistyi. Kiertävät elokuvien esittäjät kiersivät työväen- ja seurojen taloilla näyttämässä elokuvia. Elokuvia myös tuotettiin enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Mutta vaikka amerikkalaisesta elokuvasta otettiin mallia, suhde siihen oli ajoittain ristiriitainen. Esimerkiksi toisen maailmansodan aikana amerikkalaiset elokuvat pyrittiin saamaan Suomessa jopa esityskieltoon. Amerikkalaiset elokuvat olivat kuitenkin koko ajan yleisön suosikkeja ja niitä käytiin katsomassa paljon.⁷

---

keskenään. Merkitys muodostuu yksityisen, julkisen ja kulttuurisen vuorovaikutuksessa. (Rossi 1999, 192; Saarikangas 1999, 7.)

⁵ Elokuvan ja yhteiskunnan välinen suhde ei ole suoraviivainen, vaan elokuvassa tuodaan esille tiettyjä yhteiskunnan struktuureja. Elokuvan moniulotteisuudesta kuitenkin seuraa, että se kiinnittyy yhteiskuntaan monin eri tavoin ja käy keskustelua yhteiskunnallisten ilmiöiden kanssa. (Salmi 1993, 152–155.) 1900-luvun loppuvuosikymmeninä elokuva-analyysissä tapahtui "empiirinen käänne". Elokuva-analyysissä on lähdetty siitä, että elokuva on sosiaalisesti aktiivinen. Se ei välitä pelkästään kuvaa menneisyydestä, vaan käy keskustelua katsojan kanssa. Kun elokuvalähdettä tutkitaan käyttäen analyysimenetelmänä tarkkaa lähilukua, voidaan päätellä, minkälainen rooli/keskustelupuheenvuoro elokuvalla on ollut tietynlaisessa yhteiskunnallisessa tilassa. (Salmi 1993, 156; Koivunen 1994, 73.)

⁶ Peter Cunningham (2000) määrittelee koulutuksellisen tilan (educational space) samantapaisesti artikkelissaan *Moving Images: Propaganda Film and British Education 1940–1945*. Hän tarkastelee kahden koulutusta koskevan dokumenttielokuvan pohjalta, miten tietynlainen koulutuksellinen tila tietynä menneisyyden ajankohtana rakentuu. Koulutuksellisen tilan hän määrittelee julkiseksi ilmapiiriksi/ajattelutavaksi (public space), jonka puitteissa koulutusta suunnitellaan ja kehitetään.

⁷ Laine 1995, 73–75, 78–82.

1930- ja 1940-luvuilla Suomessa oli kaksi suurta elokuvayhtiötä: Suomi-Filmi Oy ja Oy Suomen Filmitoiminta. Niiden merkittävydestä kertoo osaltaan se, että 1930-luvulla ne yhdessä tuottivat kaksi kolmasosaa ja 1940-luvulla kolme neljäsosaa markkinoille tulleista uutuusfilmeistä. Suomi-Filmi Oy oli 1920-luvulla johtava elokuvatuottaja, mutta se ajautui konkurssin partaalle 1930-luvulla. Vaikeudet juontuivat taloudellisista vaikeuksista, jotka johtuivat yleismaailmallisesta lamasta, joka Suomessakin laski katsojamääriä, sekä niistä teknisistä muutoksista, joita siirtyminen mykkäelokuvasta äänielokuvaan edellyttivät. Yhtiön sisällä oli myös voimakkaita ristiriitoja. Yhtiö selviytyi kuitenkin melko nopeasti kriisistään ja 1930-luvun lopulla yhtiössä toimi jo useampi kuvausryhmä yhtäaikaaisesti. Sotavuodet vaikeuttivat Suomi-Filmin toimintaa, mutta suuria katkoja näytelmäelokuvien tuotantoon ei tullut. Suomi-Filmi ei ollut pelkästään pitkien näytelmäelokuvien tuottaja, vaan se oli 1920-luvulta lähtien myös vuokrannut ja tuonut maahan elokuvia. Yhtiöllä oli myös oma elokuvateatteriketju ja se oli koko studiokauden ajan huomattava lyhytelokuvavalmistamo.⁸

Suomen Filmitoiminta (SF) perustettiin syksyllä 1933. Sen imago henkilöityi pitkälti sen toimitusjohtajaan ja pääohjaajaan Toivo Särkkään. Suomen Filmitoiminta tuotti jo 1930-luvulla enemmän elokuvia kuin Suomi-Filmi ja se myös tuotti studiokauden kaikkein suosituimmat elokuvat *Kulkurin valssin* (1941) ja *Tuntemattoman sotilaan* (1955). SF selvisi sota-ajasta helpommalla kuin Suomi-Filmi, vaikka yleinen pula-aika vaikeutti mm. senkin materiaalihankintoja. Suomen Filmitoiminta pysyi leimallisesti pitkien näytelmäelokuvien tuottajana. Yhtiöllä oli vain muutamia elokuvateattereita ja se vuokrasikin pääasiallisesti elokuvansa muiden teattereissa esitettäväksi. Vuokraamisen suhteen ei ollut ongelmia, koska SF:n elokuvat olivat hyvin katsottuja.⁹

Tutkimusaineistoon kuuluvat elokuvat, *Juurakon Hulda* ja *Suomisen Olli yllättää*, ovat molemmat tuotettu suomalaisen elokuvan Hollywood-ajanjakson aikana. *Juurakon Hulda* perustui Hella Wuolijoen samannimiseen näytelmään. Elokuvan ohjasi Suomi-Filmi Oy:lle Valentin Vaala¹⁰. *Suomisen Olli yllättää* puolestaan oli Oy Suomen Filmitoiminnan filmi ja sen ohjasi vuonna 1945 Orvo Saarikivi¹¹. Kummatkin elokuvat kuvaavat omaa aikaansa: *Juurakon Hulda* 1930-luvun loppua ja *Suomisen Olli yllättää* välitöntä toisen maailmansodan jälkeistä aikaa. Molemmat tuovat esille oman aikansa sosiaalisia ongelmia, vaikka kumpaakaan ei voida määrittää puhtasveriseksi ongelmaelokuvaksi¹². Kummatkin elokuvat olivat erittäin suosittuja omana aikanaan. *Juurakon Huldan* kouluttumista ja sosiaalista nousua pidettiin mieluisana ja yleisöä siveellisesti kohottavana asiana¹³.

---

⁸ Laine 1995, 73–75, 78–82.

⁹ Uusitalo 1965, 25–45.

¹⁰ Valentin Vaala (1909–1976) työskenteli 28 vuotta Suomi-Filmin palveluksessa. Uransa aikana hän ohjasi 39 elokuvaa. Hän oli yksi oman aikansa kuuluisimmista suomalaisista elokuvaohjaajista. Hän ohjasi sekä komedioita että draamoja. *Juurakon Hulda* oli yksi hänen parhaimmista elokuvistaan. (Uusitalo 1994, 135–136.)

¹¹ Orvo Saarikivi (1905–1970) ohjasi 20 elokuvaa uransa aikana. Kuuluisuutta hän niitti erityisesti lyhytelokuvillaan, mutta hän ohjasi myös pitkiä näytelmäelokuvia, joista *Suomisen Olli yllättää* oli yksi esimerkki. (Uusitalo 1994, 158–159.)

¹² Laineen mukaan (1999, 309–310) ongelmaelokuva oli "tuotteiden differentiointiin ja tiettyjen yleisöryhmien puhutteluun tähdännyt elokuvateollisuuden oma nimitys kirjavalle joukolle elokuvia". Niille oli tyypillistä, että niiden tarinat sijoittuivat ajallisesti lähellä katsomisajankohtaa, niiden kerrontaa jäsensivät joku selkeä ongelma tai teema (alkoholismi tai ylisäätyinen avioliitto), ne pyrkivät erittelemään henkilöitä entistä psykologisemmin, ne olivat synkkäsävyisiä ja pyrkivät aikaisempaa tyylielämpään tekniseen toteutukseen.

¹³ Laine 1999, 358.

Suomisen Olli yllättää-elokuvan ansioksi laskettiin se, että siinä "Itse tarina sivuaa tämän hetken monia pulmia, erittäinkin rintamalta kouluun palanneen nuorison ongelmia"¹⁴.

"Minä olen Juurakon Hulda vaan"

Elokuva Juurakon Hulda oli Suomi-Filmin suosituin elokuva 1930-luvulla. On arvioitu, että sen yleisömäärä nousi yli miljoonan katsojan. Ennätyksen rikkoi vasta vuonna 1941 Suomen Filmitoimiston Kulkurin valssi.¹⁵ Elokuva pohjautui kirjailija Hella Wuolijoen näytelmään, jonka teatteriesi-tilta oli ollut 10.3.1937 Helsingin kansanteatterissa. Elokuvaesitys puolestaan oli 17.10.1937. Näytelmän käsikirjoitus hyväksyttiin myös Hollywoodiin. Käsikirjoituksen pohjalta tuotti Selznick Studio vuonna 1947 elokuvan Farmer's Daughter.¹⁶

Virolaissyntyinen Hella Wuolijoki oli ristiriitaisia tuntemuksia aikalaisissaan nostattanut, kielitaitoinen ja yhteiskunnallisesti osallistuva nainen. Hän oli samalla kertaa kirjailija, liikemies ja poliittinen vaikuttaja. Erityisesti arvostettiin hänen kykyään tehdä epätavallisia ratkaisuja vaikeissa ongelmatilanteissa. Hänen puoleensa esimerkiksi käännyttiin, kun Suomessa tarvittiin diplomaattia käymään epävirallisia rauhanneuvotteluja Venäjän kanssa toisen maailmansodan aikana. Kirjailija Wuolijoki oli kansan suosikki. Wuolijoen vasemmistolainen tausta aiheutti kuitenkin sen, etteivät valtakunnan päättävät piirit aina ihastelleet hänen toimintaansa. Virallista kantaa ei kuitenkaan päästetty julkisuuteen, koska kansansuosio oli niin suuri. Mutkia Wuolijoen matkaan teki myös se, että hän oli nainen.¹⁷ 1930-luvun Suomessa naisilla oli todellisia vaikeuksia, mikäli he aikoivat julkaista kirjoja tai luoda itselleen uraa¹⁸. Wuolijokin piiloutui nimimerkki Juhani Tervapään taakse, jotta hänen henkilönsä ei olisi vaikuttanut näytelmä- ja elokuvakäsikirjoitusten vastaanottoon. Esimerkiksi oikeistolehdistössä kirjoitettiin ylistäviä ja kiittäviä mainintoja Juhani Tervapään näytelmästä, mutta kun selvisi, että nimimerkin takana kirjoittaa vasemmistolaisesti suuntautunut henkilö, vieläpä nainen, arvostelut muuttuivat ja Wuolijoen tuotantoa pidettiin täydellisenä propagandana.¹⁹

Sukupuolestaan huolimatta Hella Wuolijoki oli 1930-luvun lopulla menestynein suomalainen näytelmäkirjailija. Hän kirjoitti kaksi palvelijatarinaa, joista toinen on Juurakon Hulda. Maalaistytön tie palvelijasta maisteriksi ja pyrkiminen eduskuntaan oli 1930-luvun Suomessa tavattoman harvinaista, ei kuitenkaan ihan mahdotonta. Näytelmästä on sanottu, että sen rakenteellisista heikkouksista huolimatta kieli oli elävää ja se antoi oivallisen ajankuvan. Näytelmillään Wuolijoki legitimoiti uudenlaisen kansankuvauksen suomalaisille teatteri- ja elokuvanäyttämöille.²⁰ Elokuviin otettiin tietoisesti yhteiskunnallisia painotuksia mukaan. Hulda mm. pantiin puhumaan kansanedustajille unohdetun kansan puolesta.²¹ Wuolijoen draamatuotannolle oli tunnusomaista rikkaat henkilökuvat,

---

¹⁴ HS 28.8.1945.

¹⁵ Suomen kansallisfilmografia, osa 2, 157.

¹⁶ Suomen kansallisfilmografia, osa 2, 158; Laine 1999, 341–342.

¹⁷ Koski 2000, 1–8.

¹⁸ Karkama & Koivisto 1999, 12.

¹⁹ Laine 1999, 342–343.

²⁰ Koski 2000, 5, 7–8.

²¹ Ammond 1995, 161.

elämänläheisyys sekä näkemyksen aitous. Wuolijoen kuvaamat naiset olivat voimakkaita ja oman elämänsä hallitsijoita.²²

Kimmo Laineen mukaan Juurakon Huldin sosiaalinen vaikutus aikalaisiin oli ainutlaatuinen. Elokuvasa onnistuttiin ylittämään kerronnallisen tilan rajat. Ensinnäkin elokuvan tarina ja henkilöt eivät tuntuneet katsojasta niin fiktiivisiltä kuin elokuvissa yleensä, vaikka elokuva olikin aika utopistinen kuvaus aikalaisille. Syynä tähän saattaa olla se, että Huldalla on katsottu olleen kaksi esikuvaa; toinen sosialidemokraattisen puolueen kansanedustaja, ensimmäinen naisministeri Miina Sillanpää (1866–1952) ja toinen kriitikko-kansanedustaja Sylvi-Kyllikki Kilpi (1899–1987). Toisaalta elokuvan vaikutukset ulottuivat katsomon sosiaaliseen tilaan asti. Monet katsojat kertoivat samaistuneensa Huldin lähtökohta-asemaan ja saaneensa hänen esimerkistään voimaa jatkaa eteenpäin. Samaistuminen saattoi tapahtua ainakin kolmella tasolla. Ensimmäinen samaistumistaso oli sukupuoli. Monille naiskatsojille oli uutta huomata, miten köyhistä oloista tuleva maalaisnainen sukupuolestaan huolimatta saattoi ottaa oman elämänsä ohjat käsiinsä ja onnistua. Toinen samaistumistaso oli luokka tai asema. Huldin sosiaalinen ja sivistyksellinen nousu asetti kyseenalaiseksi sosiaalisen determinismin ehdottomuuden. Kolmas taso oli kaupunkimaaseutu -jako. Useimmiten tuon ajan elokuvissa kaupunki esitettiin paheellisena paikkana, jossa maaseudulta tulleella ihmisellä ei ollut juurikaan onnistumisen mahdollisuuksia. Mutta elokuvassa kävikin toisin. Maalta tullut köyhä tyttö menestyi kaupungissa. Kaupunki tarjosi hänelle uusia mahdollisuuksia, jotka oli vain osattava käyttää hyväkseen. Juurakon Hulda siis puhutteli katsojia uudella tavalla; erityisesti se puhutteli suomalaista työväenluokkaa ja liberaalia sivistyneistöä.²³

Köyhästä maalaistyöstä maisteriksi ja kansanedustajaksi

Elokuvasa tapahtumat käynnistyvät Huldin kotona, Sääksmäellä, Juurakon torpalla. Huldin perhe on köyhä maanviljelijäperhe. Torpan tyttären on pakko lähteä työnhakuun kaupunkiin. Hulda lähtee reippaasti matkaan, vaikkei hänellä ole edes yösiijaa ensimmäiseksi yöksi. Niin käykin, ettei yösiijaa löydy ja Hulda päätyy istumaan Esplanadin²⁴ puiston penkille. Joukko ravintolasta palaavia kansanedustajia "löytää" Huldin puistonpenkiltä ja koska yksi kansanedustajista tunnistaa Huldin oman paikkakuntansa tyttökseksi, herrat pyytävät Huldin mukaansa. Hulda lähtee herrojen mukana jatkoille tuomari Soratien kotiin. Tuomarin hienossa kaupunkiasunnossa Hulda kysyy suoraan tuomari Soratielta, eikö tämä tarvitsisi sisäkköä talouteensa. Tuomarin Conny-tädin siunauksella Hulda pääsee Soratielle sisäkköksi.

Huldalla on vaikeuksia uudessa työpaikassaan, sillä siellä asioivat ihmiset puhuvat kyllä tuttua suomen kieltä, mutta hän ei ymmärrä siitä mitään. Hän tuntee itsensä sivistymättömäksi ja tyhmäksi ja se myös hänelle sanotaan. Hänen annetaan ymmärtää, että sisäkkön tulisi olla niin kuin häntä ei olisikaan. Hulda loukkaantuu tästä, mutta ottaa neuvosta vaarin ja päättää alkaa opiskella, jotta paremmin voisi ymmärtää, mitä ihmiset hänen ympärillään puhuvat. Ja niin Hulda alkaa työnsä ohella opiskella ensin Työväenopistossa ja sitten Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa. Hulda opiskelee ahkerasti. Hän lukee ja lukee ja etenee nopeasti opinnoissaan. Tuomari ei tiedä, että Hulda sivistää

---

²² Koski 2000, 7–8.

²³ Laine 1999, 359–364.

²⁴ Esplanadi oli 1930-luvulla ilotyttökätkä.

itseään. Sen sijaan perheen toinen palvelija sekä yksinäinen Conny-täti kannustavat kovasti Huldaa eteenpäin. Hulda kiinnostuu myös politiikasta ja aikoo pyrkiä kansanedustajaksi. Hänen tiensä ehdokkaaksi katkeaa kuitenkin ensimmäisellä yrittämällä, sillä tuomari Soratien tuttava rikas kauppaneuvoksetar Kaavio ja tämän Kirsti-tytär levittävät huhua, että hän on ollut tuomarin rakastajatar. Hulda on raivosta suunniltaan, mutta hän kertoo hänen kunniakseen järjestetyillä päivällisillä, että hän aikoo selviytyä solvauksista huolimatta. Tuomari Soratie kosii Huldaa. Tämä vastustele ensin, mutta antaa lopulta periksi ja toteaa: "Että minun pitikin rakastua sellaiseen diktaattoriin".²⁵

"Minä haluan opiskella kaikkea"

Juurakon Hulda -elokuvassa koulutus on väline, jolla Hulda nousee sivistymättömyyden suosta sivistyneistön jäseneksi. Koulutus ja ennen kaikkea aikuiskoulutus on siis keskeinen elementti. Elokuva on monitasoinen ja koulutuksen rinnalla myös sukupuolikysymys ja sosiaaliluokkakysymys nousevat tarkastelun kohteeksi. Hulda on nainen, joka alkaa hankkia koulutusta. Toisaalta hän tulee alhaisesta sosiaalitaustasta, mutta elokuvan loppupuolella nousee yläluokkaan koulutuksensa ja avioliittonsa kautta. Elokuvassa koulutus ja sivistys ovat synonyymejä ja ne ovat tavoiteltavia ja arvokkaita asioita. Koulutus ei ole yläluokan etuoikeus vaan myös köyhän kansa ulottuvilla olevaa, kunhan vain kovasti yrittää. Sivistys nähdään voimavaraksi, jonka avulla jopa sosiaalinen nousu on mahdollista. Mielenkiintoista on kuitenkin huomata, ettei pelkkä koulutus riitä edes Huldalle sivistyneistön jäseneksi pääsemiseksi; nainen tarvitsi lisäksi vielä avioliiton.

Elokuvan kansanedustajamiehet ovat koulutettuja; sen voi tulkita heidän titteleistään: tuomari Soratie, kunnallisneuvos Ali-Lehtonen, professori Norko, toimittaja Purtiainen, tohtori Aline. Korkea koulutus ilmenee myös heidän ulkoisessa olemuksessaan, käytöksessään ja kielessään. Sen sijaan naiset ovat vähemmän koulutettuja ja tässä kohden elokuvan koulutuskysymys sivuaa sukupuolikysymystä. Elokuvan rikkaista naisista (kauppaneuvoksetar Kaavio sekä hänen tyttärensä Kirsti) annetaan hyvin negatiivinen kuva. He ovat hyvin elegantteja, mutta eivät ole hankkineet itselleen pitkää koulutusta, vaikka esimerkiksi Kirsti Kaavion tapaisilla varakkaiden perheiden nuorilla naisilla olisi siihen jo 1930-luvun lopulla hyvä mahdollisuus ollutkin. Kirsti Kaavio toteaa elokuvassa, että hän haluaa elämässään kokea vaihtelua ja että hänen tehtävänä on hyvillä myötäjaisillään tarjota jollekin miehelle mahdollisuus hyvän "karriäärin" luomiselle.

Tuomari Soratien Conny-täti puolestaan edustaa vaatimatonta vanhapiikasukulaista, jonka osaksi on jäänyt sukulaisten hoitaminen ja heidän luonaan asuminen, koska hänellä ei ole omaa perhettä eikä hänellä myöskään ole ammattikoulutusta. Conny-täti kertoo elokuvassa koulutuksestaan; hän oli käynyt fruntimmeskolania, josta hän oli saanut lähinnä evästyksen yläluokan tyttärien seurapiirielämää varten. Tavallaan Conny-neiti siis on koulutettu, mutta hänen koulutuksellaan ei ollut kovinkaan suurta käyttöarvoa yläluokkaisen elämän ulkopuolella. Koulutus, siinä mielessä kuin Hulda sitä itselleen hankkii, ei siis ollut mahdollisuus Conny-tädin tapaisille naisille 1800-luvun lopulla. Conny-täti näkee Huldan opiskeluhulun ja riippumattomuuden tavoittelun kuitenkin hyvänä asiana. Hyvän koulutuksen avulla Huldalla on paremmat mahdollisuudet kuin hänenlaisillaan sukulaisten nurkissa elävillä hiirulaisilla.

---

²⁵ Suomen kansallisfilmografia, osa 2, 153–160.

Huldan työtoverina Soratiellä työskentelevä Miina on palvelijan perikuva. Hänelle koulutus on jotakin suurta, ihmeellistä ja köyhän kansan tavoittamatonta. Huldan uhkarohkeaa yritystä hän aluksi epäilee, mutta toisaalta hän myötäilee Huldan menestystä ja myös kannustaa häntä eteenpäin.

Eryteisesti elokuvan naishahmojen avulla katsojille perustellaan Huldan kouluttautumista. Huldalle itselleen koulutus on henkilökohtaisen opinhalun lähde, mutta samalla koulutus ja sen mukanaan tuoma tietämys ovat välineitä, joiden avulla hänellä on mahdollisuus auttaa niitä ihmisiä, "jotka jäivät Juurakolle". Eli hän tarkoittaa oppimatonta kansaa, joka ei riittävästi osaa ajaa omia etujaan.

"Hulda lukee joka yö kello kahteen tai kolmeen"

Elokuvassa koulutusta ja koulutuksen hankkimista kuvataan erilaisten koulutusta kuvaavien esineiden, paikkojen/tilojen, liikkeen, ajan, toisten opiskelijoiden ja opettajan avulla. Konkreettisten paikkojen ja esineiden avulla luodaan puitteet, jotta voidaan välittää katsojille sanoma koulutuksen mukanaan tuomasta henkisestä kohoamisesta ja sivistyksen saavuttamisesta.

Huldan opiskelua visualisoidaan ensinnäkin rakennusten avulla. Näytetään kuva työväenopistosta ja kohtaus siitä, kun Hulda on työväenopiston toimistossa ja ilmoittautuu opiskelemaan kaikkia työväenopiston oppiaineita. Ja kun opintie etenee, näytetään kuva korkeakoulusta. Koska jokaisella katsojalla mitä todennäköisimmin on omakohtaisia kokemuksia koulunkäynnistä, on elokuvassa oppilaitosten näyttäminen nopea ja todennäköisesti hyvin perinteinen keino saada katsoja assosioimaan ajatuksensa institutionaaliseen koulutukseen ja niihin asioihin, joita siihen kuuluu liittää. Yhtenä tällaisena institutionaaliseen koulutukseen liitettävänä asiana ovat luokkahuoneet, luentosalit sekä oppilaitosten käytävät. Näitä elementtejä käytetään myös Juurakon Huldassa. Elokuvassa näytetään Hulda luentosalissa kuuntelemassa opetusta ja myöhemmin itse pitämässä esitelmää. Elokuvassa Hulda kävelee pitkin koulun käytävää ja keskustelee opettajansa tohtori Alisen kanssa. Huldan opiskelee myös kotona, jossa kuvataan hänen pienen huoneensa työpöytä ja Hulda ahkeroimassa sen ääressä. Huldan huoneessa on myös pieni kirjahylly, jonka täyttymistä elokuvassa seurataan.

Tuomari Soratien kotona on valtava kirjasto ja kirjahylly, joka kuvastaa mielestäni sitä sivistystä, jota Hulda lähtee tavoittelemaan. Elokuvan alussa kirjahylly on kuin valtava, uhkaava monumentti, joka hallitsee Soratien asuntoa ja jonka aarteista Hulda ei ymmärrä mitään. Hulda vain kulkee nöyrästi kirjaston läpi pölynimurin kanssa. Kuitenkin elokuvan kuluessa kirjahyllyn salaisuus aukenee Huldalle ja hän alkaa salaa lainata kirjahyllyn aarteita. Elokuvan loppupuolella on kohtaus, jossa Hulda on kesken lukemisen nukahtanut kirjaston mukavaan tuoliin. Hän on elegantissa oloasussa ja kirjastossa on kotoinen ja lämmin ilmapiiri; Hulda on tehnyt "sinunkaupat" kirjaston kanssa. Tuomari Soratie löytää nukkuvan Huldan kirjastosta ja onnittelee Huldaa siitä, että hänestä on tullut sivistyneistön jäsen.

Elokuvassa kirjat, kartat ja karttakeppi ovat esineitä, joilla nopeasti johdatetaan katsoja ymmärtämään, minkälaista opiskelu ja koulutus ovat. Elokuvassa on muutamia kuvakollaasijaksoja, joissa näytetään peräjälkeen kuvia Huldan opiskelusta ja sen etenemisestä. Eryteisesti näissä jaksoissa on käytetty edellä mainittuja koulunkäyntiin kuuluvia perusvälineitä kuvaamaan koulutusta.

Elokuvassa on liike otettu yhdeksi elementiksi, jolla kuvataan koulutuksen etenemistä ja ajan kulumista. Elokuvassa on kohtaus, jossa näytetään kuvia Huldan jaloista, kun hän kiipeää yhteiskunnallisen korkeakoulun portaita ylös. Portaiden kiipeäminen rinnastuu katsojan mielessä tiedonportaita

pitkin etenemiseen. Elokuvasa on saatu myös leikkauksen avulla kuvattua oivallisesti Huldin kahta roolia sisäkkönä ja opiskelijana. Yhden kohtauksen karttakeppi vaihtuu seuraavassa kohtauksessa mattopiiskaan ja esitelmän pitäminen iltateen tarjoamiseen herrasväelle. Kohtaukset ovat tiiviitä ja lyhyitä, lähes välähdyksenomaisia, mutta katsojalle ne kertovat paljon Huldin ahkeruudesta ja sitkeydestä. Tiiviiden kohtausten avulla on mahdollista myös kuvata ajan kulumista. Elokuvasahan kuvataan melko pitkän ajanjakson tapahtumia.

Elokuvasa myös aika on otettu yhdeksi koulutuksen visualisoinnin elementiksi. Kohtauksissa näytetään kelloa, jotta katsoja ymmärtää, että Hulda lukee joka yö kahteen tai kolmeen asti. Ajan kulumista osoitetaan myös sillä, että näytetään, miten kirjojen määrä Huldin kirjahyllyssä lisääntyy, kuinka hän etenee opinnoissaan kurssilta toiselle ja oppilaitoksesta toiseen ja kuinka vuodet kuluvat. Ajan kulumisesta on hyvä esimerkki Huldin kirje Juurakon kotiväelle. Kohtauksessa näytetään, miten perhe lukee Huldalta saapunutta kirjettä, jossa sanotaan, ettei kotona käynti tänä kesänä ole mahdollista, koska opiskeltavaa on niin paljon.

Elokuvasa on myös muita opiskelijoita Huldin lisäksi luentosaleissa ja oppilaitosten käytävillä, mutta he ovat lähinnä passiivisia tilan täyttäjiä. Hulda ei esimerkiksi keskustele opiskelusta kenenkään muun opiskelijan kanssa. Elokuvan kuva kohdentuu vain Huldaan ja hänen opiskeluunsa. Huldalla täytyi olla opiskelu-uransa aikana monia opettajia, mutta ainoastaan yksi heistä, tohtori Alinen, esitellään elokuvassa. Tohtori Alinen on asiallinen aikuisopettaja, jonka tukemana ja kannustamana Hulda ponnistaa eteenpäin. Alinen on myös hyvin toverillinen ja keskustelut Huldin ja Alisen välillä tuntuvat kahden vertaisen keskusteluilta. Tämä on hyvin mielenkiintoista sikäli, että useimmiten opettajat kuvataan autoritaarisiksi, mitä varmasti keskiverto-opettajat 1930-luvulla olivatkin. Opettaja Alinen tuo omassa roolissaan esille Huldin suunnatonta opinhalua ja hänen huimaa opiskeluvauhtiaan.

Sivistys ja koulutus eivät elokuvassa ulotu vain abstraktiin oppimiseen ja pätevytyymiseen, vaan se näkyy myös pukeutumisessa. Elokuvan alussa Hulda on oppimaton maalaistyttö, joka pukeutuu miten sattuu. Elokuvan lopussa hän on sivistynyt ja elegantti kaupunkilaisnainen. Kouluttautuminen huokuu koko hänen olemuksestaan. Oppineisuus ja elegantti ulkonäkö ovat kuitenkin vain välineitä Huldin "missiossa", sillä hän toteaa elokuvassa useaan otteeseen, että hänen opiskelunsa ja toimintansa päämääränä on auttaa niitä, jotka eivät ole voineet opiskella ja jotka eivät ole tietoisia omista oikeuksistaan. Itse asiassa Huldalle ei riitä pelkkä koulutuskaan, koska hän haluaa vaikuttaa myös yhteiskunnallisella tasolla. Siksi kansanedustajan tehtävä kangastaa hänen silmiensä edessä.

"Mitä jos kaikki Huldin ja Mikot innostuvatkin koulunkäynnistä?"

Elokuva viestittää, että koulutuksen ja erityisesti aikuiskoulutuksen avulla on mahdollista edetä elämässä. Koulutus nähdään tasa-arvoistavana tekijänä, joka ei huomioi sukupuolta eikä sosiaaliluokkaa, ja antaa samanlaiset mahdollisuudet kaikille. 1930-luvulla oli tosi harvinaista, että alemmasta sosiaaliluokasta köyhä, nuori nainen nousi kansanedustajaksi. Itse asiassa se oli aikamoinen illuusio suurimmalle osalle suomalaisista. Huldin tapaisten ihmisten kouluttautuminen oli niin epätavallinen asia, että elokuvan käsikirjoittaja pisti Huldin "kansanedustaja-kummisedät" keskustelemaan tästä aiheesta elokuvassa.

"Sääksmäen isäntä: ... Niin niitä kapuloita kuljetaan alhaalta ylöspäin. Varokaa varokaa. Ajatelkaapa, kun ne kaikki aikanaan alkavat lukea. Kaikki Huldat ja Tyynet ja Mikot ja Maijat. Nuoriso seisoo muurina eduskunnan eessä ja vaativat lisää työväenopistoja ja kirjastoja. Miltäs se semmoinen tuntuis hyvät herrat?

Professori Norko: Älä maalaa piruja seinille. Mitä siitä tulee, että rengit alkavat puhua kieliä ja ylvästellä isäntäväkensä edessä? Tuomari Soratie: Ei muuta kuin että rengit alkavat sivistää isäntäväkeä."²⁶

Huldan kouluttautuminen on elokuvassakin harvinaislaatuinen ilmiö, se tuodaan selkeästi esille. Tulevaisuuden hämärässä on vielä tilanne, josta "kansanedustajakummisedät" näkevät visioita. Elokuvassa koulutus esitetään kuitenkin välineenä, joka mahdollistaa perinteisen yhteiskuntajärjestyksen vähittäisen murtamisen. Koulutus tavallaan mahdollistaa yhteiskunnan vallankumouksellisen muuttamisen ilman väkivaltaa.

Juurakon Huldan sanoma koulutuksen osalta kiteytyy näkemykseen modernista mahdollisuudesta vapautua sukupuolen, sosiaalisen taustan ja maaseutuköyhyyden ikeestä. Koulutuksen avulla ihmisellä on mahdollisuus parempaan elämään ja asioiden suurempaan tiedostamiseen. Tiedostamiseen ei aina kuitenkaan ole riittävä asia, vaan hyväksi olisi, jos yhteiskunnallisiin asioihin pyrkisi myös vaikuttamaan. Juurakon Huldassa koulutus näyttäytyy tavallaan verettömän vallankumouksen välineenä.

Suomisen Ollin valkolakkiyllätys

Juurakon Hulda -elokuva on hengeltään erittäin optimistinen ja dynaaminen, mikä kuvastanee osaltaan omaa aikaansa. Kun maailmanlaajuinen lamakausi oli Suomessa ohitettu 1930-luvun puolivälissä, sitä seurasi hyvin tulevaisuususkoinen ja dynaaminen aika sekä taloudelliselta että henkiseltä kannalta. Juurakon Huldan kaltaiset utopistiset kuvaukset sopivat hyvin tähän aikakauteen. Tutkimusainestooni kuuluva toinen elokuva, Suomisen Ollin yllättää, puolestaan sijoittuu toisenlaiseen aikaan ja poliittiseen tilanteeseen ja se onkin hengeltään selvästi vakavampi ja perinteisiin keskiluokkaiseen arvoihin nojaavampi kuin Juurakon Hulda. Suomisen Olli yllättää -elokuva filmattiin heti toisen maailmansodan jälkeen, jolloin hävitty sota löi leimansa koko kansakuntaan ja sen arkipäivään. "Haihattelut" eivät tällaisessa tilanteessa auttaneet, vaan turvallisinta oli tukeutua siihen, mikä oli entuudestaan tuttua ja minkä varaan oli perinteisesti rakennettu. Niinpä Olli kumppaneineen eläikin valkokankaalla todeksi hyvin yllätyksetöntä tarinaa koulutuksen kannalta. Elokuvan tarkoituksena onkin ehkä Suomisen perheen voimalla luoda toivoa ja kannustaa katsojia eteenpäin kohti parempia ja onnellisempia aikoja.

Meille tutun Suomisen perheen tarina alkoi maaliskuussa 1938, jolloin Suomisen perhe -kuunnelman ensimmäinen osa esitettiin radiossa. Radiokuunnelmia esitettiin seuraavan kahdenkymmenen vuoden aikana yhteensä 397. Yhden osan pituus oli noin 15 minuuttia. Suomisen perheestä tehtiin lisäksi viisi elokuvaa ja julkaistiin pari kirjaa.²⁷ Ensimmäinen Suomisen perhe -elokuva tuli ensiltään maaliskuussa 1941. Suomisen Olli yllättää -elokuva on järjestyksessään neljäs Suomisen perhe -elokuva.

---

²⁶ Kohtaus elokuvasta Juurakon Hulda.

²⁷ Sihvonen 1995, 666.

Suomisen perheen tapaiset radio- ja tv-perheet olivat samaan aikaan suosittuja myös Suomen rajojen ulkopuolella. Ruotsissa esimerkiksi seurattiin innokkaasti jo 1930-luvulla, hieman aiemmin kuin Suomessa Suomisia, Björkin perheen edesottamuksia. Iso Britanniassa puolestaan seurattiin ainakin 1950-luvulla Robinsonin perheen elämää (The Robinsons) ja Rouva Dale kertoi päiväkirjassaan perheestään (Mrs Dale's Diary).²⁸

Ari Honka-Hallila on luonnehtinut Suomisen perhettä "arjen ja tavallisuuden representaatioksi suomalaisessa populaarikulttuurissa". Suomisen perhe oli ideaaliperhe, joka kulki kuuntelijoiden, lukijoiden ja katsojien rinnalla yli vaikeiden sota- ja pulavuosien. Ohjelmissa käsiteltiin aikakauden arkisia ongelmia tarkoituksena tuoda maailman- ja valtakunnanpoliittiset tilanteet perheiden ja yksilöiden tasolle. Suomisen perhe oli kansan suosiossa, etenkin ennen toista maailmansotaa ja sen aikana.²⁹

Vaikka Suomisen perhettä luonnehdittiin tavalliseksi suomalaiseksi perheeksi, sitä se ei todellisuudessa ollut. Aikana, jolloin vielä suurin osa suomalaisista asui maaseudulla, Suomisen perhe asui kaupungissa. Perhe oli keskiluokkainen ja perheen isä oli valtion virkamies. Kuitenkin tuolloin n. 3 % työssäkävystä väestöstä oli pääkaupungissa asuvia virkamiehiä. Keskiluokkaiselle perheelle oli 1940-luvulla ominaista, että perheen äiti oli kotirouva, sillä oli kotiapulainen ja että perheessä oli kolme lasta. Näin oli myös Suomisilla. Sihvosen mukaan Suomisen perhe ei kuitenkaan ollut muuta kuin Tuttu Pariston, Toivo Särkän ja Orvo Saarikiven keskivertoperheestä luoma muotokuva. Perheestä tehtiin sellainen kuin tuon ajan ideaaliperheen haluttiin olevan.³⁰ Kuva siis noudatti ja ohjaili aikansa kuvaa tavallisesta suomalaisesta perheestä ja perhe-elämästä.

"Vapaus ei koita, on palattava takaisin koulunpenkille"

Elokuva alkaa siitä, kun elokuvan päähenkilö, Olli Suominen, palaa tovereidensa kanssa sodasta. Ollin perhe on riemuissaan saadessaan pojan elävänä takaisin. Alkuriemun jälkeen alkaa kuitenkin ankara paluu tavalliseen arkeen. Olli on kasvanut sodassa mieheksi ja hänellä on ongelmia sopeutua elämään perheen tiukassa kontrollissa. Koulukaan ei oikein ota sujuakseen varsinkin, kun koulussa joillakin opettajilla tuntuu olevan kummallinen asenne sodasta palaavia nuorukaisia kohtaan. Sotajermuja harmittaa myös se, että koulun tavalliset oppilaat ovat heitä vuosia nuorempia. Olli ja hänen ystävänsä ovat myös rahapulassa, sillä koululaisten rahat eivät millään riitä iloiseen elämään. Rahapulassaan he joutuvat rikollisille teille – tietämättään kylläkin. Pojat auttavat erästä rouvaa realisimaan omaisuutta koruihin ja syyllistyvät myös turkisten salakuljetukseen. Työstään he saavat helposti rahaa. Ollin perhe ihmettelee koko ajan, kuinka erilaiseksi poika on sodassa muuttunut. Poikien iloista elämää katsotaan paheksuvasti vanhempien ja opettajien taholta. Lopulta heidän rikolliset puuhansakin on pakko tunnustaa. Elokuva ei olisi Suomisen perhe -elokuva ellei siinä lopussa sovitettaisi kaikkia pahuuksia. Olli ryhdistäytyy koulussa aivan viime tipassa ja läpäisee ylioppilaskirjoitukset/suorittaa lukion loppututkimuksen. Myös rikolliset puuhatselvitetään ja Olli selviää pelkällä säikähdyksellä; hän lupaa lujasti, ettei koskaan enää tee rikoksia.³¹

²⁸ Nordmark 1996, 7.

²⁹ Honka-Hallila 1990, 32.

³⁰ Sihvonen 1992, 669.

³¹ Suomen kansallisfilmografia, osa 3, 434–439.

Sihvosen mukaan Suomisen perhe -elokuviissa korostetaan koulunkäyntiä. Useassa elokuvassa kuvataan Ollin ja hänen sisarensa Pipsan koulunkäyntiä ja sarjan ensimmäisessä elokuvassa perheen isosisko Elina valmistuu ylioppilaaksi. Sarjan jaksoissa koulutuksesta annetaan ristiriitainen kuva. Koulu ei välttämättä ole paikka, jossa oppilaat viihtyisivät, mutta kuitenkin se kulttuuri, mitä koulu edustaa, esitetään arvokkaana ja tavoiteltavana.³²

Elokuvassa Suomisen Olli yllättää jo heti ensi repliikeissä koulutus nostetaan esille, sillä Olli toteaa, ettei vapaa elämä koita hänen kohdallaan, sillä on pakko palata koulunpenkille ja suorittaa oppikoulu loppuun ja läpäistä ylioppilastutkinto. Itse asiassa elokuva onkin oiva kuvaus ylioppilaaksi opiskelemisesta ja Ollin koulunkäynti on kantava teema koko elokuvan ajan. Elokuvan keskipisteenä on Olli. Suomisen perheessä koulutuksen tärkeydestä puhutaan joka käänteessä. Elokuvasta syntyy mielikuva siitä, että keskiluokkaisen perheen lasten on hankittava itselleen korkea koulutus. Perheen isä on tuomari ja saanut yliopistokoulutuksen. Sen sijaan äidin koulutuksesta ei kerrota mitään, mutta hän on kuitenkin primus motor kannustaessaan lapsiaan koulunkäyntiin. Myös perheen kotiapulainen pitää itsestään selvyytenä, että "meidän Olli" valmistuu ylioppilaaksi. Koulutusta ja sen tärkeyttä pohditaan myös Ollin toveripiirissä. Elokuvassa Ollin perhe pitää itsestään selvänä elokuvan puoliväliin asti sitä, että Olli käy oppikoulua ja suorittaa ylioppilastutkinnon. Lukionkäyntiä pidetään selvyytenä siksi, että Ollin perhe kuuluu ylempään keskiluokkaan, jonka lapsille on tyypillistä suorittaa oppikoulu. Tämä tuodaan selvästi esille kohtauksessa, jossa Olli valittelee rahapulaansa perheen kotiapulaiselle Hildalle ja toteaa, että mieluummin hän lopettaisi koulun ja menisi töihin, jotta saisi rahassiansa kuntoon. Hilda suuttuu ja toteaa, ettei se ollenkaan käy päinsä. Herrasväen lapsi ei mene tekemään hanttiahommia, vaan käy koulunsa loppuun. Toisaalta elokuvan loppupuolella nähdessään Ollin elämäntilanteen surkeuden perheen isä toteaa järkevästi ja ymmärtäväisesti, että Olli voi kyllä lopettaa koulun, jos niin haluaa, sillä "hevosen voi kyllä taluttaa juottopaikalle, mutta sitä ei voi pakottaa juomaan". "Ei ole välttämätöntä, että kaikista tulee ylioppilaita", toteaa perheen isä. Ajatus on kuitenkin Ollillekin yllättävä, sillä hän kysyy nopeasti, että mitä hän sitten tekisi. Isän mielestä pitäisi löytää työ, joka antaa tyydytystä. Olli tekee kuitenkin päätöksensä ja lupaa jatkaa koulunkäyntiään.

Elokuvassa jäsentyy selkeä kuva aikakauden rinnakkaiskoulujärjestelmästä. On olemassa oppikouluja opillista tietä eteneville oppilaille ja sitten on olemassa ammattikouluja, joissa nopeasti saa pätevyyden ammattiin. Elokuvassa on mielenkiintoinen kohtaaminen ammatillisesta koulutuksesta, johon liittyy hiljainen kannanotto siitä, keille ammatillinen koulutus on tarkoitettu. Kohtauksessa Olli ja hänen ystävänsä Eka kohtaavat kadulla sodasta tutun kaverin, joka kuuluu työväenluokkaan ja joka kertoo nyt käyvänsä ammattikurssia. Reipas ja rehti nuori työmiehenalku vie Ollin ja Ekan tutustumaan kouluunsa ja sen mukaviin opettajiin. Opettaja kehaisee, miten oppilaat saavat tehdä kunnan töitä jo koulutuksensa aikana. Mutta vaikka Ammattienedistämislaitoksen ammattikurssi vaikuttaa Ollista ja Ekasta kaikin puolin hyvältä vaihtoehdolta, elokuvassa annetaan ymmärtää, että keskiluokkaisten poikien paikka ei kuitenkaan ole ammatillisessa koulutuksessa. Tilanne on siis kaikin puolin erilainen kuin Juurakon Huldin kohdalla; Huldassa sosiaalisten luokkarajojen ylittäminen otetaan tavoitteeksi ja opillista koulutusta tarjotaan ennakkoluulottomasti muillekin kuin keski- ja yläluokan edustajille.

---

³² Sihvonen 1995, 668.

"Minä olen kuule niin onnellinen, vaikken sitä olisi ansainnutkaan"

Suomisen Olli elokuvassa koulunkäynti ja koulutus esitetään hyvin monilla eri tavoilla. Se liitetään konkreettisiin paikkoihin ja tiloihin, joiden avulla pyritään osoittamaan, miten koulutus on henkisesti kohottavaa ja ylentävää ja että koulutus on tie onnelliseen elämään. Koulunkäynnistä puhutaan paljon perheen sisäisissä keskusteluissa. Olli toteaa itse elokuvan alussa, että "vapaus ei koita, sillä on jatkettava koulua". Jotta sodan aiheuttama pitkä opiskelutauko voitaisiin paikata, on Ollin alettava kerrata vanhoja koulukursseja. Tätä kertausaikaa ja Ollin motivoitumista opiskeluun kuvataan melko tarkasti näyttämällä, miten Olli tuskailee huoneessaan. Selvästikään koulunkäynti ei maita hänelle ollenkaan. Ollin henkilökohtaisen koulunkäyntituskun lisäksi näytetään konkreettisesti koulurakennuksia sekä sisältä että ulkoa.

Elokuvassa on paljon luokkahuoneissa ja opettajanhuoneessa nähtäviä kohtauksia, joissa myös opettajat ja muut oppilaat Ollin ja Ekan ohella näyttelevät tärkeitä osia. Ei siis näytetä tyhjiä koulutiloja, vaan tilat ovat käytössä ja otoksissa kuvataan historian ja matematiikan tunteja. Luokkahuonekohtaukset ovat melko pitkiä ja niihin on saatu talletettua autenttisen tuntuinen kuva 1940-luvun poikakoulun opetus- ja kasvatuskäytännöistä. Koulutiloissa vallitsee kuri ja järjestys, jotka ovat myös yhteiskuntaa kannattavia arvoja; ilman järjestystä, kuria ja kurinalaisuutta ei saavuteta kunniallisia tavoitteita. Kurin ja järjestyksen funktio ja erityisesti se, minkälaisella suhtautumistavalla kurin ja järjestyksen funktio parhaiten saavutetaan, tulevat hyvin esille myös koulun erilaisissa opettajatyypeissä. Elokuvassa on sekä ymmärtäväisiä opettajia että tiukan yksitotisia kurinpitäjiä. Opettajatyypit ovat hyvin stereotyyppisiä, mutta voitolle jäävät ne opettajat, jotka yrittävät parhaansa mukaan ymmärtää oppilaitaan ja luottavat siihen, että he pohjimmiltaan ovat kunnollisia ja hyviä poikia, vaikka sodanjälkeinen aika siihen kenties säröjä pyrki aiheuttamaankin. Elokuvassa annetaan ymmärtää, että kurilla, järjestyksellä ja ymmärtämyksellä voidaan selvitä vaikeidenkin asioiden yli.

Ollin koulunkäyntiä kotona ja koulussa kuvataan monin tavoin. Näytetään, kuinka Olli yrittää lukea läksyjään. Hän raastaa tukkaansa, yrittää keskittyä, vaikka muut perheenjäsenet yrittävät parhaansa mukaan häntä häiritä, hän makaa sängyssä tupakoimassa jne. Historian- ja matematiikan tunteiden lisäksi koulusta näytetään kohtaus, jossa Olli osallistuu ylioppilaskirjoituksiin. Ylioppilastutkintoon osallistumista kuvaavat kohtaukset ovat melko harvinaisia elokuvissa ja sikäli Suomisen Olli yllättää -elokuva on harvinaisuus. Tutkintokohtaus on melko pitkä ja siinä näytetään, kuinka Olli ja Eka vastailevat tutkintokysymyksiin. Niin ikään näytetään, kuinka Ollin yllätys toteutuu, eli kaikesta huolimatta hän saa valkolakin toukokuun viimeisenä päivänä. Valkolakkikohtaus, joka ei ole mitenkään harvinainen suomalaisessa elokuvassa, on hyvin isänmaallinen ja paatoksellinen. Siinä koulun rehtori kiteyttää hyvin sanoiksi koko elokuvan sisältämän sanoman:

"Te nuoret, jotka nyt astutte elämään, ja jätätte tämän koulun, ette ole samanlaisia kuin ne nuoret, joille olen aikaisemmin tältä paikalta hyvästit jättänyt. Teillä kaikilla on takananne ankara aika. Ja osan teistä on välillä täytynyt jättää kirjansa ja tarttua kiväärin kylmään rautaan. Siirtyminen siitä rauhalliseen koulutyöhön ei ole ollut helppoa. Sen te tiedätte parhaiten itse, mutta sen tietävät myös teidän omaisenne ja opettajanne. Mutta minulla on aihetta uskoa, että pahin on nyt takananne, ja että te kokemuksienne karaisemana kykenette paremmin kuin aikaisemmat polvet selviytymään elämän vaikeuksista. Ja minä tunnen, että ne toverinne, jotka nyt puuttuvat joukostanne seisovat vierellänne tukien ja velvoittaen teitä työskentelyssänne rakkaan

isänmaamme hyväksi. Täten minä ylioppilastutkintolautakunnan antamin valtuuksin julistan teidät ylioppilaisiksi. Olkaa hyvä! ”³³

Rehtori osoittaa puheessaan siis ymmärtämystä Suomen tulevaisuuden toivoille. Ihan viimeisessä otoksessa Olli istuu tyttöystävänsä kanssa lämpimässä auringonpaisteessa ja kummallakin on ylioppilaslakki päässä. Laura toteaa olevansa niin onnellinen. Tähän Olli vastaa, että niin hänkin on, vaikkei hän oikeastaan olisi sitä ansainnut. Tähän viimeiseen kuvaan latautuu paljon kansallista symboliikkaa, sillä valkoinen lakki kuvaa nuoruutta, tulevaisuuden toivoa ja lojaalisuutta isänmaalle. Olli on tavallaan tehnyt kaksinkertaisen uhrauksen: hän on taistellut sodassa isänmaansa puolesta ja tehnyt velvollisuutensa kunnollisena nuorukaisena, joka käy koulunsa loppuun. Olli kuten myös Suomi on päässyt vaikeuksien kautta voittoon ja voi aloittaa uuden, paremman elämän.

Elokuvassa koulutuksen hankkimista pidetään välttämättömyytenä, nuorukaisen elämän yhtenä olennaisena osana kuuluvana ja ehdottoman positiivisena asiana. Suomisen perhe -elokuvissa katsojalle osoitetaan selkeästi hyvä ja paha, oikea ja väärä, tavoiteltavat ja ei-tavoiteltavat asiat. Koulutus kuuluu ilmiselvästi hyvien, oikeiden ja tavoiteltavien asioiden joukkoon. Koulutus edustaa vakautta, sivistyneisyyttä ja tulevaisuuden toivoa. Koulutuksen vastapuolena Ollin elämässä on iloinen elämä kaveriporukassa, mihin kuuluu ravintoloissa käynnit, alkoholin nauttiminen, viekkaat naiset ja tässä tapauksessa rikollisuus. Olli joutuu punnitsemaan, kumman elämän hän näistä valitsee. Valitseeko hän iloisen ja helpolta näyttävän tien vai näkeekö hän hiukan vaivaa koulunkäynnin kanssa, minkä jälkeen hän saa hyvän yhteiskunnallisen aseman, saa kunnollisen ammatin ja voi viettää kunniallisen keskiluokkaisen miehen elämää?

Kannattaa hankkia itselleen koulutusta

Elokuvat Juurakon Hulda ja Suomisen Olli yllättää kertovat koulunkäyntitarinan omasta ajastaan. Juurakon Huldin tarina uudenaikaisine koulutusajatteluineen on kuitenkin epätavallisempi kuin Suomisen Ollin yllätys, joka ylläpitää ja vahvistaa oman aikansa koulutusajattelua. Huldin asemassa olevien naisten kouluttautuminen ei nimittäin ollut kovinkaan yleistä 1930-luvun Suomessa. Vaikka oppivelvollisuuslaki oli säädetty vuonna 1921, vasta talvisodan kynnyksellä Suomessa saatiin tuo laki käytännössä kattamaan koko maa. Näin ollen kaikki maaseudun huldut eivät edes välttämättä olleet käyneet kansakoulua kokonaan vuonna 1937, jolloin Juurakon Hulda -elokuva valmistui. Maaseutuköyhälistöön kuuluvan oppimattoman naisen tie kansanedustajaksi ja sivistyneistön edustajaksi oli siis erittäin utopistinen kuvaus aikalaisille. Katsojat kuitenkin pitivät elokuvasta. Reipas Hulda tekemisineen valoi toivoa erityisesti naisille, alemmista sosiaalisista asemista ponnistaville ja maalaisille. Huldassa oli lupaus paremmasta elämästä.

Suomisen Olli yllättää -elokuvan kertomus ei ole niin utopistinen kuvaus kuin Juurakon Huldin. Siinä kuvataan välitöntä sodanjälkeistä elämää ongelmiseen kaikkineen keskiluokkaisen perheen ja erityisesti sen pojan näkökulmasta. Ollin kouluttautuminen ei ole yllättävää, sillä keskiluokkaiselle pojalle ylioppilastutkinnon suorittaminen oli hyvin tavanomaista vuonna 1945.

Juurakon Hulda oli Hella Wuolijoen kynästä peräisin oleva itsenäinen ja vahva nainen, joka tiesi mitä halusi. Suomisen Olli samoin kuin koko Suomisen perhe puolestaan olivat oman aikansa

---

³³ Kohtaus elokuvasta Suomisen Olli yllättää.

ideaaliperheen jäseniä. Sekä Hulda että Olli olivat suosittuja omana aikanaan. He keräsivät elokuva-teattereihin ajan mittapuun mukaan paljon katselijoita. Voisi siis olettaa, että Huldin ja Ollin esimerkit opintieläjä jäivät katsojien mieliin ja ehkä vaikuttivat osaltaan ihmisten valintoihin ja ajattelutapoihin koulutuksen suhteen. Juurakon Hulda ja Suomisen Olli olivat siis eräänlaisia "koulutus kannattaa -ajattelutavan" mannekiinejä omana aikanaan.

Koulutus ei ollut Juurakon Hulda ja Suomisen Olli yllättää -elokuvissa mitenkään satunnaisesti muodostunut teema, vaan se oli elokuvaan hyvin tietoisesti rakennettu. Molemmissa edellä mainituissa elokuvissa jaetaan diskurssi koulutuksen hyvää tekevistä vaikutuksista. Mutta vaikka kummassakin elokuvassa itse koulutus ja kouluttautuminen visualisoidaan hyvin samalla tavalla ja melko perinteisin keinoin näyttämällä oppilaitoksia, oppitunteja, opetus- ja oppimismateriaaleja, läksyjen lukemista jne., niin koulutususkaisuutta rakennetaan kuitenkin eri keinoin. Koulutuksellinen tila on siis elokuvissa erilainen. Juurakon Hulda haastaa katsojan poliittisesti ja antaa voimakkaan lupauksen paremmasta elämästä. Se on Juhani Tervapään alias Hella Wuolijoen vasemmistolainen visio siitä, miten yhteiskunnallinen tasa-arvo on mahdollista toteuttaa. Visio on rohkea, kun muistaa, että se on esitetty 1930-luvun oikeistomielisessä Suomessa. Toisaalta 1930-luvun yleinen kulttuurinen ilmapiiri oli niin dynaaminen ja tulevaisuuteen tähtävä, että se mahdollisti Huldankin kouluttautumisen tapoisten visioiden esittämisen. Juurakon Huldassa koulutukselliseen tilaan liittyvät elementit ovat muutos, tulevaisuus, yhteiskunta ja sukupuoli. Vallitsevasta koulutuksellisesta tilanteesta ponnistetaan siis ennakkoluulottomasti kohti tulevaisuutta ja tulevaisuuden koulutusta, johon kaikilla kansanterveysillä on tasavertainen pääsy.

Yleinen mieliala yhteiskunnassa oli Suomisen Olli yllättää -elokuvan tekemisen aikana tyystin toinen kuin Huldin kohdalla. Hävityn sodan jälkeen tähtättiin kyllä tulevaisuuteen, mutta huomattavasti varovaisemmin ja maltillisemmin kuin dynaamisella 1930-luvulla. Ja vaikka yleinen poliittinen ilmasto oli sodan jälkeen vasemmistolle edullisempi kuin 1930-luvulla, Huldin tapaisiin yhteiskunnallisia rajoja rikkoviin ylityksiin ei ollut halua, ei ainakaan Suomisen perhe -elokuvien käsikirjoittajilla. Suomisen Ollissakin elämää siis rakennettiin koulutuksen varaan, mutta kuva koulutuksesta oli hyvin konventionaalinen ja traditionaalinen. Sen avulla lähinnä legitimoitiin yhteiskunnallinen tilanne ja yhteiskunnan rakenne. Kuri, järjestys ja lojaalisuus isänmaalle olivat yhteiskunnan rakentamisen välineet ja ne myös määrittivät ajan koulutuksellista tilaa. Suomisen Ollissa koulutukselliseen tilaan liitetyt elementit ovat paikallaan pysyttäytyminen, omaan aikaansa sitoutuminen ja isänmaallisuus.

Juurakon Hulda ja Suomisen Olli jakoivat diskurssin koulutuksen hyvää tekevistä vaikutuksista ja vahvistivat siis uskoa koulutukseen. Suhde koulutukseen, eräänlainen koulutusasenne, on kuitenkin niissä erilainen. Juurakon Hulda esittää rohkean tulevaisuuden vision. Suomisen Olli puolestaan legitimoii vuosikymmenten aikana vallinneen käsityksen koulutuksesta ja sen yhteiskunnallisesta hierarkkisuudesta. Ehkä selkeimmin elokuvien erilainen suhde koulutukseen ilmenee niiden suhteessa sivistykseen. Huldassa sivistys konkretisoituu suhteessa kirjoihin ja kirjatietoon, joka on tarjolla jokaiselle, joka vain haluaa itseään sivistää. Suomisen Ollissa sivistys puolestaan liittyy keskiluokkaisuuteen. Kirjasivistys kuuluu keskiluokalle ja työväenluokan osaksi lankeaa kuin luonnostaan lyhyemmät koulutusajat ammatillisen koulutuksen puolella.

LÄHTEET

ELOKUVAT

Juurakon Hulda. (Suomi-Filmi).

Käsikirjoitus: Jaakko Huttunen, Valentin Vaala (Juhani Tervapään näytelmä 1937). Ohjaus: Valentin Vaala. Kuvaus: Armas Hirvonen. Näyttelijät: Irma Seikkula (Hulda Juurakko), Tauno Palo (Kaarlo Kristian Soratie), Topo Leistelä (professori Norko), Ossi Elstelä (kunnallisneuvos Ali-Lehtonen), Vappu Elo (Kirsti Kaavio). 17.10.1937.

Suomisen Olli yllättää. (Oy Suomen Filmitoimisto).

Käsikirjoitus Tuttu Paristo. Ohjaus: Orvo Saarikivi. Kuvaus: Armas Hirvonen. Näyttelijät: Lasse Pöysti (Olli Suominen), Kalevi Hartti (Erkki Mäkelä), Ekke Hämäläinen (Polle), Topi Ruuth (Janne), Sirkka Osmala (Laura Mäkelä), Regina Heinonen (Ritva Ranki), Maire Suvanto (Pipsa), Yrjö Tuominen (varatuomari Väinö Suominen), Elsa Turakainen (Aino Suominen), Seija Saarikivi (Marja), Martti Saarikivi (Matti), Siiri Angerkoski (Hilda, kotiapulainen). 26.8.1945.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Ammond, Jukka 1995. Elokuvasovituksia Hella Wuolijoen yhteiskunnallisista näytelmistä. Suomen kansallisfilmografia, osa 2 (vuodet 1936-1941), 161-164. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Cunningham, Peter 2000. Moving Images: Propaganda Film and British Education 1940-45. Paedagogica Historica vol. 36 (1), 389-406.

HS 28.8.1945. Helsingin Sanomat 28.8.1945.

Honka-Hallila, Ari 1990. Suomisen Ollin 400 kepposta. Filmihullu 4/1990, 32-37.

Karisto, Antti & Montén, Seppo 1996. Lukioon vai ei. Tutkimus alueellisista eroista helsinkiläisten lukionkäynnissä ja lukiolakkautusten vaikutuksesta. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 6/1996. Helsinki: Paintmedia Oy.

Karkama, Pentti & Koivisto, Hanne (toim.) 1999. Ajan paineessa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Koivunen, Anu 1994. Naiskuvat todellisuuden heijastajina ja tuottajina. Tuomari Martan feministinen analyysi. Teoksessa R. Kinisjärvi, T. Malmberg, J. Sihvonen (toim.) Elokuva ja analyysi. Helsinki: Painatuskeskus Oy, 71-89.

Koski, Pirkko 1997. Hella Wuolijoki (1886-1954). Osoitteessa [<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/4825>] 28.5.2026.

Laine, Kimmo. 1995. Elokuvateollisuutta rakentamassa. Teoksessa A. Honka-Hallila, K. Laine, M. Pantti (toim.) Markan tähden. Yli sata vuotta suomalaista elokuvahistoriaa. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Turku: Painosalama Oy, 70-134.

Laine, Kimmo 1999. "Pääosassa Suomen kansa". Suomi-filmi ja Suomen Filmitoimisto kansallisen elokuvan rakentajina 1933-1939. Helsinki: SKS.

Nordmark, Dag. Suomisen perheen sukulaisia Ruotsissa ja maailmalla. Lähikuva 1/1996, 7-18.

Rossi, Leena-Maija 1999. Irti heijastuksista. Teoksessa K. Saarikangas (toim.) Kuvasta tilaan. Taidehistoria tänään. Tampere: Vastapaino, 177-200.

Saarikangas, Kirsi 1999. Merkityksellinen tila. Teoksessa K. Saarikangas (toim.) Kuvasta tilaan. Taidehistoria tänään. Tampere: Vastapaino, 7-16.

Salmi, Hannu 1993. Elokuva ja historia. Helsinki: Suomen elokuva-arkisto.

Sihvonen, Jukka 1995. Suomisen perhe -elokuvat Suomen kansallisfilmografia, osa 2 (vuodet 1936-1941). Helsinki: Painatuskeskus Oy, 666-669.

Suomen kansallisfilmografia, osa 2 (vuodet 1936-1941). 1995. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Suomen kansallisfilmografia, osa 3 (vuodet 1942-1947). 1992. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Uusitalo, Kari 1965. Suomalaisen elokuvan vuosikymmenet. Helsinki: Otava.

Uusitalo, Kari 1994. Kuvaus-kamera-käy. Lähikuvassa suomifilmit ja Suomi-Filmi Oy. Pieksämäki: Suomen elokuvatutkimuksen seura.

*****

Artikkeli on julkaistu: 29.05.2026

Tekstiviittaus:

Vuorio-Lehti, Minna. 2026. Juurakon Hulda ja Suomisen Olli koulutususkon mannekiineina suomalaisessa elokuvassa 1930–1940-luvuilla. Kasvatuksen historian ENSYklopedia. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura. https://www.kasvhistseura.fi/sites/kasvhistseura.fi/files/Juurakon_Hulda_ja_Suomisen_Olli.pdf